

This article investigates the problematic issues of reforming the system of enforcement of court decisions and other jurisdictions bodies. The comparative analysis of public and private status of the enforcement agents are made, as well as analysis of the risks that may arise in connection with the privatization of the enforcement of decisions.

Keywords: executive process, executive procedure, private bailiff, state enforcement agent, reorganization.

Мельник Ірина Степанівна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри нотаріального

та виконавчого процесу і адвокатури юридичного факультету,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДК 347.9

ОСОБЛИВІСТЬ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ СУДІВ, ВИКОНАННЯ ЯКИХ ГАРАНТОВАНО ДЕРЖАВОЮ АБО Є ЇЇ ОБОВ'ЯЗКОМ, ШЛЯХОМ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ФАКТИЧНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

У статті висвітлюються питання виконання рішень судів, виконання яких гарантовано державою, а також рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих за результатами розгляду справ проти України через нову процедуру реструктуризації заборгованості, що виникла станом на 1 січня 2015 року, коштами та фінансовими казначейськими векселями. Автор розглядає механізм реструктуризації заборгованості. Аналізується ефективність, доцільність і своєчасність запровадження такого механізму та моделюються наслідки його запровадження з метою досягнення позитивного вирішення проблеми.

Ключові слова: рішення судів, рішення Європейського суду з прав людини, гарантовано державою, реструктуризація, заборгованість, фінансовий казначейський вексель.

Постановка проблеми. Станом на 1 січня 2015 року за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), прийнятими за результатами розгляду справ проти України, зафіксовано заборгованість обсягом до 7.544.562.370 грн [1, ст. 23]. Для вирішення цієї проблеми потрібно розробити ефективні правові механізми на основі теоретичного і практичного аналізу.

Стан дослідження теми. Окремі проблемні питання виконання судових рішень в Україні досліджували, зокрема, А.М. Авторгов, Ю.В. Білоусов, І.В. Бондар, Ф.В. Бортняк, С.П. Бритченко, С.С. Василів, О.Б. Верба, В.В. Комаров, Р.О. Ляшенко, Д.Ю. Папарига, О.С. Снідевич, Є.І. Фурса, С.Я. Фурса, С.В. Щербак та інші. Поміж тим, ці дослідження не були спрямовані безпосередньо на вирішення проблеми виконання рішень судів, виконання яких гарантовано державою або є її обов'язком.

Метою статті є дослідження правового механізму, який запроваджений Кабінетом Міністрів України для реструктуризації заборгованості держави щодо виконання рішень судів, виконання яких гарантовано державою, а також рішень Європейського суду з прав людини, прийнятих за результатами розгляду

справ проти України, з метою досягнення позитивного вирішення проблеми.

30 вересня 2015 року депутати Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) ухвалили резолюцію «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» [2]. Цей документ є реакцією ПАРЄ на значні проблеми у виконанні рішень ЄСПЛ у дев'ятих країнах – членах Ради Європи, серед яких, на жаль, є і Україна.

У резолюції зазначається, що наразі близько 11 тисяч вироків, винесених ЄСПЛ, залишаються невиконаними. За даними Комітету міністрів Ради Європи (КМРЕ – виконавчий орган Ради Європи, який стежить за виконанням рішень ЄСПЛ), Україна не виконала 1009 вироків суду, загалом на виконання рішення ЄСПЛ українським громадянам треба чекати 7,4 року.

Також у документі зазначається, що з часу останньої такої резолюції в Україні майже не спостерігається прогрес з виконанням вироків ЄСПЛ. ПАРЄ відзначає, що такий стан можна частково пояснити останніми драматичними подіями в країні, анексією Криму Російською Федерацією та ескалацією конфлікту на сході країни. Проте, незважаючи на ці обставини, Україна юридично зобов'язана виконувати рішення ЄСПЛ.

Серед проблем, які змушують українців найчастіше шукати правди у ЄСПЛ, у резолюції відзначаються, зокрема, невиконання внутрішніх судових рішень та надмірна тривалість юридичних процедур. Найбільша кількість заяв проти України, за якими 2013 року було ухвалено рішення щодо суті, стосується системної проблеми невиконання (тривалого невиконання) рішень національних судів, що становить порушення ч. 1 ст. 6 і ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [3], статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції. Адже, на думку ЄСПЛ, після ухвалення пілотного рішення «Юрій Миколайович Іванов проти України» [4] наша держава так і не спромоглася запровадити ефективні засоби юридичного захисту або поєднання таких засобів, здатні забезпечити адекватне та достатнє відшкодування за невиконання або несвоєчасне виконання рішень національних судів відповідно до принципів Конвенції та практики ЄСПЛ. У 15 справах ЄСПЛ визнав порушення Україною ч. 1 ст. 6 Конвенції (право на справедливий суд) у частині невиконання рішень національних судів (йдеться про справи, в яких об'єднано десятки заяв). Наприклад, у справі «Цибулько та інші проти України», в якій рішення щодо суті ухвалено 20 червня 2013 року, об'єднано 250 заяв [5]. Останнім часом ЄСПЛ приділяє багато уваги справам щодо невиконання судових рішень в Україні. Як новий механізм, за допомогою якого можна дієво тиснути на уряди країн, що ухиляються від виконання вироків, у резолюції ПАРЕ пропонується застосовувати жорсткіші санкції проти країн, які не виконують рішення ЄСПЛ відповідно до ст. 46 Конвенції з прав людини, і найрадикальніша з них – виключення країни з Ради Європи.

Отже, проблема невиконання рішень судів в Україні набула такого характеру, що може вплинути на міжнародний імідж держави, і потребує кардинальних кроків щодо її вирішення.

У статті 23 Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» (далі – Закон) передбачено право Кабінету Міністрів України у встановленому ним порядку реструктуризувати фактичну заборгованість шляхом часткового погашення за рахунок коштів, передбачених цим Законом на ці цілі. У бюджеті на 2015 рік на забезпечення виконання рішень суду, що гарантовані державою, було передбачено 144 757,5 тис. грн, а на платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за результатами розгляду справ проти України, – 740 824,8 тис. гривень.

19 вересня 2015 року набула сили постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 703 «Питання реалізації статті 23 Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» [6], якою затверджено Порядок реструктуризації заборгованості, що виникла станом на 1 січня 2015 року за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду з прав людини, прийнятими за результа-

тами розгляду справ проти України, коштами та фінансовими казначейськими векселями (далі – Порядок).

Цей Порядок визначає механізм реструктуризації заборгованості, що виникла станом на 1 січня 2015 року:

- за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою;

- за рішеннями ЄСПЛ, прийнятими за результатами розгляду справ проти України.

Реструктуризація – це зміна структури будь-чого за конкретними параметрами (строк, призначення, пільги, виплати тощо) у зв'язку зі змінами умов і з метою досягнення позитивного вирішення проблеми. У цьому випадку реструктуризація полягає у зміні структури виплат шляхом часткового погашення в розмірі до 10 відсотків суми за зазначеними рішеннями за рахунок коштів державного бюджету (далі – бюджетні кошти) та видачі на решту суми фінансових казначейських векселів (далі – векселі).

Суть реструктуризації в тому, що сума погашення заборгованості за рахунок бюджетних коштів розраховується в такому відсотковому співвідношенні до суми стягнення:

10 відсотків – якщо сума стягнення становить до 200 тис. грн;

7 відсотків – якщо сума стягнення становить від 200 тис. до 2 млн грн;

5 відсотків – якщо сума стягнення становить від 2 до 20 млн грн;

3 відсотки – якщо сума стягнення становить понад 20 млн гривень.

На решту суми видаються фінансові казначейські векселі. Вексель є простим і видається Державною казначейською службою України (далі – Казначейство) у документарній формі. Сума заборгованості, яка підлягає погашенню за рахунок видачі векселів, розділяється на шість рівних частин, на кожну з яких видається окремий вексель, який погашається не раніше ніж відповідно через два, три, чотири, п'ять, шість, сім років. У суму кожного окремого векселя включаються три відсотки річних. Суми заборгованості в іноземній валюті розраховуються Мін'юстом або Казначейством у національній валюті за офіційним курсом Національного банку, встановленим на дату подання стягувачем заяви про погашення заборгованості за рахунок бюджетних коштів та видачі векселів.

Застосовується реструктуризація лише за згодою стягувача.

Процедура полягає в тому, що:

1. Міністерство юстиції України і Казначейство формують реєстри виплат за рішеннями судів відповідно до затвердженої форми. Мін'юст передає АТ «Ощадбанк» (далі – Банк) реєстри виплат за рішеннями Європейського суду з прав людини, Казначейство передає Банку реєстри виплат за рішеннями національних судів. Банк має право запросити уточнені дані до реєстрів.

2. Стягувачі добровільно подають відокремленому підрозділу Банку заяви про погашення заборгованості за рахунок бюджетних

коштів та видачі векселів за встановленою формою за місцем свого проживання (місцезнаходження) з пред'явленням паспорта і реєстраційного номера облікової картки платника податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контрольний орган і мають відмітку в паспорті). Стягувачі – юридичні особи зазначають реквізити банківського рахунка для погашення заборгованості бюджетними коштами. У разі подання заяви представником стягувача – фізичної особи до неї додається оригінал документа, що підтверджує його повноваження, або належним чином завірена копія. На кожне рішення суду подається одна заява.

3. Банк приймає заяви стягувачів, звіряє їх з наданими Мін'юстом і Казначейством реєстрами виплат за рішеннями судів; відкриває таким особам поточні рахунки (за відсутності) для зарахування коштів; вносить до реєстрів необхідні дані. Витяг з реєстру виплат за рішеннями судів разом із копіями заяв стягувачів один раз на місяць подається Банком Мін'юсту та Казначейству.

4. Мін'юст і Казначейство проводять у десятиденний строк перевірку отриманого від Банку реєстру виплат за рішеннями судів щодо наявності підстав для погашення заборгованості за рахунок бюджетних коштів та видачі векселів, зокрема щодо повторного звернення стягувача із заявою про погашення заборгованості за рахунок бюджетних коштів та видачі векселів.

5. Мін'юст за результатами перевірки готує платіжні доручення для перерахування коштів та формує реєстр щодо погашення заборгованості за рішеннями ЄСПЛ здійснює видачу векселів та передає векселі Банку.

6. Казначейство за результатами перевірки та відповідно до поданих Мін'юстом реєстрів рішень щодо погашення заборгованості за рішеннями ЄСПЛ здійснює видачу векселів та передає векселі Банку.

7. Казначейство перераховує бюджетні кошти для часткового погашення заборгованості на рахунок Банку на підставі поданої ним заяви про перерахування коштів згідно з реєстром виплат за рішеннями судів.

8. Банк зараховує в установленому законодавством порядку перераховані Казначейством бюджетні кошти на рахунки стягувачів. Банк одночасно з проведенням платежів бюджетними коштами надає векселі стягувачам, про що інформує Казначейство та Мін'юст. Після надання стягувачам векселів банк подає щомісяця до 10 числа Мінфіну, Мін'юсту та Казначейству інформацію про строки та обсяги сплати за векселями.

На цьому реструктуризація закінчується, а отримання стягувачем векселя вважається фактичним виконанням у повному обсязі рішення суду.

Загальний висновок щодо ефективності й доцільності запровадження такого правового механізму та моделювання наслідків його запровадження з метою досягнення позитивного вирішення проблеми – це реальний механізм, через який держава де-юре може ліквідувати заборгованість щодо виплат за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду з прав людини, прийнятими за результатами розгляду справ проти України. Заборгованість за судовими рішеннями в переважній її частині (90%) переводиться у заборгованість за цінними паперами (фінансові казначейські векселі) з відстрочкою виплати від двох до семи років. Для стягувачів цей механізм може мати позитивні наслідки, лише якщо буде створено економічні передумови для реального обігу фінансових казначейських векселів. За такої ситуації стягувач-векселедержатель зможе використовувати векселі для:

- погашення кредиторської заборгованості за згодою відповідних кредиторів;
- продажу юридичним або фізичним особам, здійснення розрахункових операцій у банках;
- застави з метою забезпечення виконання зобов'язань;
- здійснення інших не заборонених законодавством операцій.

Але для запуску цього механізму недостатньо лише прийняття Кабінетом Міністрів України Порядку, оскільки і рішення ЄСПЛ, і рішення судів, виконання яких гарантовано державою, виконуються в порядку Законів України «Про виконавче провадження» [7], «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [8] та «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [9]. Процедуру, яка передбачена в Порядку, потрібно узгодити з процесуальними діями у виконавчому провадженні: на якій стадії виконавчого провадження особа може звернутись із заявою до банку, коли виконавче провадження вважається завершеним і якими процесуальними документами це фіксується тощо. Саме поняття «реструктуризація» є новим для виконавчого процесу і теж потребує теоретичного обґрунтування її правової природи, відмінності від відстрочки тощо.

Щодо своєчасності запровадження такого правового механізму, то аналіз нормативно-правових актів вказує на те, що він не є пріоритетним для його авторів. По-перше, Порядок розроблено на виконання ст. 23 Державного бюджету 2015 року; по-друге, Порядок набув сили 19 вересня 2015 року, тобто за три місяці до завершення бюджетного року.

Як діятиме такий правовий механізм у 2016 році, тобто після прийняття Державного бюджету на 2016 рік покаже життя.

Висновки. Порядок реструктуризації заборгованості, що виникла станом на 1 січня 2015 року за рішеннями судів, виконання яких гарантовано державою, а також за рішеннями Європейського суду з прав людини, прийня-

тими за результатами розгляду справ проти України, запроваджує реальний механізм вирішення проблеми заборгованості держави за такими судовими рішеннями, але він не узгоджений з чинною нормативною базою щодо виконання судових рішень і має строковий характер. Перспектива подальших розвідок у цьому напрямі полягає у вдосконаленні такого механізму шляхом узгодження його з процедурою виконавчого провадження, а також розробки теоретичних положень щодо реструктуризації зобов'язань за судовими рішеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Державний бюджет України на 2015 рік : Закон України від 28 грудня 2014 року № 80-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
2. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 30 вересня 2015 року «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dw.com/>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовтня 2009 року, справа «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
5. Рішення Європейського суду з прав людини від 20 червня 2013 року, справа «Цибулько та інші проти України» (заява № 65656/11 та 249 інших заяв) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
6. Питання реалізації статті 23 Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік : постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 703 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/703-2015-%D0%BF>
7. Про виконавче провадження : Закон України від 21 квітня 1999 року № 606-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/606-14>
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
9. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 5 червня 2012 року № 4901-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>

Мельник Ирина Степановна

ОСОБЕННОСТЬ ИСПОЛНЕНИЯ РЕШЕНИЙ СУДОВ, ИСПОЛНЕНИЕ КОТОРЫХ ГАРАНТИРОВАНО ГОСУДАРСТВОМ ИЛИ ЯВЛЯЕТСЯ ЕГО ОБЯЗАННОСТЬЮ, ПУТЕМ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ФАКТИЧЕСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ

В статье освещаются вопросы выполнения решений судов, выполнение которых гарантировано государством, а также решений Европейского суда по правам человека, принятым по результатам рассмотрения дел против Украины через новую процедуру реструктуризации задолженности, которая возникла по состоянию на 1 января 2015 года, средствами и финансовыми казначейскими векселями. Автор рассматривает механизм реструктуризации задолженности. Анализируется эффективность, целесообразность и своевременность введения этого механизма и моделируются последствия его введения с целью достижения позитивного решения проблемы.

Ключевые слова: решения судов, решения Европейского суда по правам человека, гарантировано государством, реструктуризация, задолженность, финансовый казначейский вексель.

Mel'nik Irina

FEATURE OF IMPLEMENTATION OF DECISIONS OF COURTS, IMPLEMENTATION OF WHICH ASSUREDLY BY THE STATE OR IS ITS DUTY, BY RESTRUCTURING OF ACTUAL DEBT

The article highlights the issue of decisions of courts, implementation of which is guaranteed by the state, as well as the European Court of Human Rights, adopted on the consideration of cases against Ukraine through a new procedure of restructuring that occurred on January 1, 2015, cash and financial treasury bills. The author examines the mechanism of debt restructuring. Analyzed the effectiveness, appropriateness and timeliness of the implementation of this mechanism and modeled the effects of its implementation with a view to reaching a positive solution.

Keywords: court decisions of the European Court of Human Rights, are guaranteed by the state, restructuring, debt, financial treasury bill.